HRVATSKA I NJEMAČKA PROPOVJEDNA KNJIŽEVNOST: PRIMJER ĐURE RAPIĆA I HAHNA MODESTA (18. STOLJEĆE)

MATELJAK, Anela

Source / Izvornik: **Croatica Christiana periodica, 2011, 35, 85 - 108**

Journal article, Published version
Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:277293

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

UDK 27–475=112.2=163
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 10. 10. 2010.
Prihvaćeno za objavljivanje: 5. 12. 2010.

HRVATSKA I NJEMAČKA PROPOVJEDNA KNJIŽEVNOST: PRIMJER ĐURE RAPIĆA I HAHNA MODESTA (18. STOLJEĆE)

Anela MATELJAK, Zagreb

Propovijed kao prozni žanr, za razliku od tipološki istih djela svjetovnoga sadržaja, u hrvatskoj znanosti o književnosti još uvijek, iako su se učinili pomaci u tom smjeru, nije privukla sličan broj istraživača. Među tim neistraženim ili u najboljem slučaju nedovoljno istraženim proznim djelima, ponajprije, nabožno-poučnoga karaktera, svoje mjesto imaju i propovijedi Đure Rapića, franjevačkoga pisca 18. stoljeća. Potaknuta time autorica u ovom radu pozornost posvećuje jednoj Rapićevoj propovijedi, onoj na Sv. Anu iz njegove knjige Odsvakoga po mallo (Pešta, 1764.). Ta se Rapićeva propovijed iščitava u suodnosu s propovijedi na istu svetkovinu koju je u svojoj knjizi Predigten, auf die Festtäge der heiligen (Konstanz, 1782.) donio Hahn Modest, njemački franjevac 18. stoljeća.

KLJUČNE RIJEČI: *propovjedna književnost, franjevci, sv. Ana, komunikacija, svakodnevica, struktura, strah, 18. stoljeće.*

Uvod

Među idejama odnosno obilježjima 18. stoljeća često se spominje sloboda ljudskoga uma, važnost zdravoga razuma kao najviše instance za prosuđivanje svih stvari, kritičko mišljenje, razuman odgoj čovjeka itd. Upravo je odgoj, kako je rekao Egon Friedell, čarobna riječ pod kojom se u 18. stoljeću podrazumijevalo rješenje socijalnih, etičkih i gospodarskih teškoća. Autor je pritom mislio na odgoj koji se ne usmjerava samo na dijete, već mnogo šire, na narod odnosno na »seljaka, malograđanina, proletarca«.[1] A da bi se gore navedene ideje proširile među narodom, upravo je narod trebalo obrazovati, poučiti, opismeniti. U tom zadatku odnosno svojevrsnoj »uzgajateljskoj maniji«[2] važnu su ulogu imali svjetovnjaci. Kad je o 18. stoljeću riječ, ne možemo a da ne spomenemo *Encyclopédie*, a upravo su njezini urednici sebe smatrali u prvom redu odgajateljima pa su u toj enciklopediji ponuđeni odgovori na mnoga pitanja filozofije, prirodnih znanosti,

[1] Egon FRIEDELL, *Kultura novoga vremena*, Zagreb, 1997., 298.
[2] Egon FRIEDELL, 298.

književnosti itd. Osim svjetovnjaka, važnu ulogu u odgoju imali su i kulturni radnici koji su svojim djelovanjem vezani uz Crkvu, svećenici koji su pisali djela vjersko-moralnoga karaktera kojima Crkva komunicira s članovima zajednice, a upravo je na religijskoj literaturi, pri čemu je dominirao katekizam, često opismenjavanje i počinjalo. Također ne možemo izostaviti činjenicu da je u prosvjetiteljskom 18. stoljeću itekako važan program katoličke obnove, koja, između ostaloga, podrazumijeva djelovanje u skladu sa zahtjevima Tridentskoga koncila (1545.–1563.) pa je upravo takvo ozračje pogodovalo stvaranju nabožnih djela, među njima i propovijedi, kojima se htjelo poučiti vjernike, ali i pokazati da je Katolička crkva prebrodila krizu reformacije. Pritom ta djela, iako ponajprije utilitarnoga karaktera, zrcale i nastojanja njihovih autora, pastoralnih djelatnika, oko njihova umjetničkoga izgrađivanja.

Sve je to obilježilo i hrvatsku književnost. Tako se među brojnim obilježjima hrvatske književnosti 18. stoljeća u njezinim povijesnim prikazima navodi isprepletanje estetske i pragmatičke funkcije teksta, važnost moralnoga i odgojnoga djelovanja te se među primarnim njezinim žanrovima spominju ep, poezija i drama. Svemu je tomu, kako je općepoznato, nemali prilog dala i Slavonija. Naime, nakon oslobođenja Slavonije od Turaka i Karlovačkoga mira 1699., trebalo je raditi na njezinu materijalnom, gospodarskom te kulturnom napretku pa se posebno nastojalo oko toga da se narodu ponudi knjiga kao važna pretpostavka napretka. Često se to činilo pomoću *abecevica*, odnosno jezičnih početnica koje su Slavonce najprije učile čitati i pisati. Riječ je o malim priručnicima u kojima su se, primjerice, donosila velika i mala slova te tekstovi na kojima su djeca i odrasli mogli vježbati čitanje. U tome zadatku oporavka odnosno napretka Slavonije važnu su ulogu, osobito od druge polovine 18. stoljeća, imali pisci svjetovnih sadržaja (Relković, Došen itd.), ali i svećenici i redovnici (npr. Kanižlić, Ivanošić, Katančić) kao autori djela nabožno-poučnoga karaktera (propovijedi, katekizama, molitvenika itd.). No ta djela, za razliku od onih svjetovnoga sadržaja, iako su se u novije vrijeme učinili pomaci u tom smjeru, još uvijek nisu privukla sličan broj istraživača. A činjenica je da u hrvatskoj književnosti postoji velik broj što rukopisnih, što tiskanih zbornika propovijedi. Jedan od autora pripovijedi koji je dosad dobio slabu znanstvenoistraživačku pozornost jest i Đuro Rapić, dionik franjevačke književne produkcije, odnosno redovnik koji je ponajprije vezan uz Slavoniju 18. stoljeća. U navedeno se možemo uvjeriti osvrnemo li se na prostor koji je Đ. Rapić dobio u povijesti hrvatske književnosti.

1. Bibliografska zastupljenost Đure Rapića

Đuro Rapić u književnoj je povijesti najčešće nazočan kao biografska odnosno bibliografska pojava. Kao takav sastavnica je Kukuljevićeve (1860.)[3], Šafařikove (1865.)[4] i Frkinove odnosno Holzleitnerove (2008.)[5] bibliografije. Osvrnemo li se na povijesne preglede

[3] Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Bibliografia jugoslavenska. Knjiga prva – Bibliografia hrvatska*, *dio prvi*, Zagreb, 1860., 140.

[4] Paul Jos. ŠAFAŘIK, *Geschichte der illirischen und kroatischen Literatur*, Prag, 1865., 72, 160, 236.

[5] Vatroslav FRKIN – Miljenko HOLZLEITNER, *Bibliografija knjiga hrvatskih autora u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda (1495.–1850.)*, Zagreb, 2008., 393–394.

hrvatske književnosti od Ljubića (1869.)[6], Vodnika (1913.)[7], Ježića (1944.)[8], Kombola (1945.)[9], Bogišića (1974.)[10], Frangeša (1987.)[11] sve do Novaka (2003.)[12] i Jelčića (2004.),[13] vidimo da one donose podatke o književnosti slavonskoga područja 18. stoljeća. No pritom se u njima pozornost posvećuje klasicima stare slavonske književnosti pa je najčešće riječ o djelima prosvjetiteljskih (M. A. Relković »Satir iliti divji čovik«, V. Došen »Jeka planine« itd.), baroknih (A. Kanižlić »Sveta Rožalija«) i klasicističkih orijentacija (M. P. Katančić »Fructus auctumnales«), dok najčešće izostaje interes za djela nabožno-poučnoga karaktera ili se ona samo spominju. Tako se i Rapić najčešće spominje onda kada se želi upotpuniti priča o Relkovićevu djelu o satiru. Primjerice Ljubić (1869.) u svojoj povijesti donosi ukratko Rapićev životopis, nabraja njegova djela te spominje kako je Rapić »proti M. A. Relkoviću«[14] napisao svoga »Satira«. Rapića spominje i Vodnik (1913.) u svojoj povijesti hrvatske književnosti kada nabraja franjevce u okviru književnoga rada u Slavoniji. Vodnik također donosi da se Rapić suprotstavio Relkoviću svojim »Satirom« u kojem franjevac podučava satira, koji zapravo predstavlja Slavonca koji je griješio u vjeri, dok u Relkovićevu »Satiru« satir podučava Slavonca.[15] U Ježićevoj (1944.) povijesti Rapić se dvaput spominje, i to kada se nabrajaju slavonski franjevački pisci 18. stoljeća te na drugome mjestu kada se spominje da je uspjeh Relkovićeva »Satira« bio poticajem Rapiću da »pod plagiranim naslovom« objavi djelo o satiru u kojem poučava Slavonca vjeri.[16] U Jelčićevoj se povijesti hrvatske književnosti (2004.) Rapić spominje kao mogući autor »Tamburaša slavonskoga« i djela o satiru koje se svojim naslovom protivi Relkoviću odnosno njegovu mišljenju kako seljak ne treba dobivati druge pouke do onih koje se tiču crkve i vjere.[17] Rapić je dobio mjesto i u Georgijevićevoj knjizi (1969.) pa se tu donosi ukratko Rapićev životopis, nabrajaju njegova djelâ, iznosi ukratko sadržaj Rapićeva »Satira«, a osvrćući se na polemike oko Relkovićeva »Satira«, Georgijević je zaključio da se iza duhovnika Momusa, koji se spominje u drugom izdanju Relkovićeva »Satira« kao njegov kuditelj, krije Rapić te da je Rapić »kako se misli« autor i knjižice »Slavonski tamburaš«, u kojoj se također napada Relković. Georgijević pritom nije izostavio ni mišljenja raznih autora (A. B. Krčelića, A. T. Blagojevića, V. Došena, M. A. Relkovića) o tome tko je zapravo »tamburaš slavonski«.[18]

---

[6] Šime LJUBIĆ, *Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske na podučavanje mladeži*, II, Rieka, 1869.
[7] Branko VODNIK, *Povijest hrvatske književnosti. Knjiga I. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća.* S uvodom Vatroslava Jagića o hrvatskoj glagolskoj književnosti, Zagreb, 1913.
[8] Slavko JEŽIĆ, *Hrvatska književnost od početka do danas 1100 – 1941.*, Zagreb, 1944.
[9] Mihovil KOMBOL, *Poviest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, Zagreb, 1945.
[10] Rafo BOGIŠIĆ, »Književnost prosvjetiteljstva«, u: Marin FRANIČEVIĆ – Franjo ŠVELEC – Rafo BOGIŠIĆ, *Povijest hrvatske književnosti*, 3, Zagreb, 1974.
[11] Ivo FRANGEŠ, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb – Ljubljana, 1987.
[12] Slobodan Prosperov NOVAK, *Povijest hrvatske književnosti*: *od Baščanske ploče do danas*, Zagreb, 2003.
[13] Dubravko JELČIĆ, *Povijest hrvatske književnosti: tisućljeće od Baščanske ploče do postmoderne*, Zagreb, 2004.
[14] Šime LJUBIĆ, *Ogledalo književne poviesti*, 483.
[15] Branko VODNIK, *Povijest hrvatske književnosti*, 342, 349–350.
[16] Slavko JEŽIĆ, *Hrvatska književnost*, 175, 178.
[17] Dubravko JELČIĆ, *Povijest hrvatske književnosti*, 126.
[18] Krešimir GEORGIJEVIĆ, *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, Zagreb, 1969., 242–243, 248–249, 253–254, 258–259.

Nešto se češće Rapić spominje u radovima u kojima su se njihovi autori usmjerili primarno na slavonsku književnost. Rapića spominje Josip Jakošić (1899.)[19], zatim Branko Drechsler (1907.) koji se osvrće na opreke između Relkovićeva i Rapićeva »Satira« (Relković u »Satiru« zagovara novo doba, a Rapićev »Satir« tradicionalizam kad nudi samo vjersku pouku), donosi da je Rapić vjerojatno autor »Tamburaša slavonskoga« te se osvrće na mišljenja autorâ (V. Došen, A. B. Krčelić, A. T. Blagojević, J. Pavišević) koji su stali u obranu Relkovićeva »Satira«.[20] Matić (1945.) donosi ukratko sadržaj Rapićeva djela o satiru te Relkovićevo mišljenje kako ono svojim naslovom i uvodom aludira na njegova »Satira«, zbog čega ga je Relković i kritizirao u »Fabuli od mlinara i njegovog sina«. Matić također donosi da se Rapić u svom satiru nigdje nije izravno dotaknuo Relkovićeva »Satira« te da je naslovom svoga djela htio privući čitatelje i istaknuti vjersku pouku djela.[21]

Osvrnemo li se na radove novijega vremena koji obrađuju hrvatsku književnost na slavonskom tlu, možemo se uvjeriti da ni u njima Rapić nije bolje zastupljen. I dalje se on najčešće tek spominje u radovima kada je riječ o staroj slavonskoj književnosti, primjerice M. Tatarina,[22] ili se u najboljem slučaju (Z. Šundalić, L. Plejić), što je rijetko, ukazuje na neke elemente njegovih djela, analiziraju motivi raja i pakla u njegovim propovijedima[23] te daju kratki izvadci iz njegovih propovijedi (Z. Šundalić, J. Bratulić).[24]

U istraživanju Rapićevih djela zapravo se od davne 1883./1884. malo toga učinilo. Naime, tada je Josip Forko u svojim *Crticama iz slavonske književnosti u XVIII. stoljeću* napisao da će jednom drugom zgodom istaknuti »u obće sav književni rad Rapićev«.[25] Forko a kako vidimo ni drugi nakon njega to nisu učinili pa se može zaključiti da hrvatskoj znanosti o književnosti nedostaje i stilsko-analitičko i šire, komparativno proučavanje Rapićevih djela.

Ponukani svime time želimo ovim radom dati tek mali doprinos u tom smjeru. To će se činiti tako što će se Rapićeva propovijed promatrati u suodnosu s onom Hahna Modesta.[26]

---

[19] Josip JAKOŠIĆ, »Scriptores Interamniae vel Pannoniae Sauiae nunc Slavoniae dictae anno 1795 conscripti (cum continuatione a. 1830)«, u: Milivoj ŠREPEL, *Građa za povjest kńiževnosti Hrvatske*, kńiga 2, Zagreb, 1899., 126–127.

[20] Branko Drechsler (Vodnik), *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, Vinkovci, 1994., 37–40, 48–50, 76, 82. Riječ je o pretisku izdanja iz 1907.

[21] Tomo MATIĆ, *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije preporoda*, djela HAZU-a, knjiga XLI, Zagreb, 1945., 47, 74–75.

[22] Milovan TATARIN, *Od svita odmetnici. Rasprave o nabožnim temama u Slavoniji u 18. stoljeću*, Split, 1997., 255, 423.

[23] Zlata ŠUNDALIĆ, *Kroz slavonske libarice: rasprave o nabožnoj književnosti u Slavoniji*, Osijek, 2005., 75–77. Od iste autorice vidi: »Pakao i raj u propovijedima Đure Rapića«, u: N. BATUŠIĆ, R. BOGIŠIĆ, P. PAVLIČIĆ, M. MOGUŠ (ur.), *Dani hvarskoga kazališta. Prostor i granice hrvatske književnosti i kazališta*, Zagreb–Split, 2006., 164–198., te: »Prilog hrvatskoj prozi 18. stoljeća (ili zametci proznoga kazivanja u Slavoniji sredinom 18. stoljeća)«, u: N. BATUŠIĆ, R. BOGIŠIĆ, P. PAVLIČIĆ, M. MOGUŠ (ur.), *Dani hvarskoga kazališta. Prešućeno*, *zabranjeno*, *izazovno u hrvatskoj književnosti i kazalištu*, Zagreb–Split, 2007., 95–130. Lahorka PLEJIĆ, »Knjižnica cerničkog franjevačkog samostana i njezine propovijedi 18. stoljeća«, u: *Ključevi raja: hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća*, J. MATANOVIĆ (pr.), Zagreb, 1995., 139–155.

[24] Josip Bratulić u svojoj je knjizi donio Rapićevu propovijed »Na Veliki petak« iz Rapićeve knjige propovijedi *Svakomu po mallo*, Pešta, 1762. Josip BRATULIĆ, *Hrvatska propovijed od svetoga Metoda do biskupa Strossmayera*, Zagreb, 1996., 100–103.

[25] Josip FORKO, *Crtice iz slavonske književnosti u XVIII. stoljeću*, Osijek, 1884., 44.

[26] Sve što se u ovom članku donosi u vezi s Hahnom Modestom temelji se na istraživanju u sklopu projekta »Hrvatsko-njemačka književna prožimanja u 18. stoljeću«, koji je autorica članka vodila na Slavističkom institutu za tromjesečnoga boravka na Sveučilištu u Heidelbergu. Istraživanje je sufinancirala Nacionalna

Rapića smo odabrali jer ga s Modestom povezuju dvije činjenice: prvo, riječ je o pripadnicima franjevačkoga reda; drugo, oba su autora živjela i djelovala u 18. stoljeću. S obzirom na to da je s pozicije hrvatskoga čitatelja riječ o nedovoljno poznatim ili najčešće nepoznatim autorima, istraživanju će se pristupiti tako što će se najprije iznijeti njihovi biografski podatci. Nakon iznošenja podataka o bibliografskim obilježjima Rapićeve i Modestove knjige propovijedi, u kojoj se nalazi i propovijed na Sv. Anu, ta će se propovijed usporedno iščitavati kako bismo utvrdili sličnosti i razlike između hrvatskoga i njemačkoga propovjednika. Pritom ćemo primijeniti metodu analize sadržaja, osvrnuti se na strukturu, svakodnevicu i strah kao na sastavnice njihovih propovijedi na Sv. Anu.

2. Biografski podatci o Đuri Rapiću i Hahnu Modestu

U literaturi se mogu naći različiti podatci o godini Rapićeva rođenja, smrti te o mjestu u kojem je umro. Češće se nalazi podatak da se Rapić rodio 1714. u Staroj Gradiški[27], a da je umro u Đakovu 1777. Za razliku od toga, *Hrvatski franjevački biografski leksikon*[28] donosi da se Rapić rodio 11. 4. 1715. u Gradiški, tj. današnjoj Staroj Gradiški, i da je umro u Velikoj 19. 12. 1785. Iz navedenog leksikona dalje saznajemo da je Rapić 1732. u Velikoj stupio u novicijat[29] te tako postao član provincije Bosne Srebrene. Od 1737. do 1741. studirao je teologiju na bogoslovnoj školi u Petrovaradinu. Nakon toga mu je provincijal Filip Lastrić dao dopuštenje da polaže ispite za profesora filozofije, zbog čega mu je dodijelio učiteljsko mjesto na filozofskom učilištu u Požegi, gdje je Rapić radio od 1741. do 1744.[30] U Baču je 1748. položio ispit za profesora teologije, a potom je 1750. predavao na bogoslovnoj školi u Radni. Sljedeće je godine Rapić pošao u Petrovaradin, a na njegovo mjesto u Radni došao je Filip iz Teševa.[31] Tu je od 1751. do 1753. predavao u petrovaradinskoj školi. U toj su se školi održavale i javne rasprave, koje su organizirali profesori i studenti, pri čemu su profesori određivali gradivo o kojem će se raspravljati, zatim je odabrani student iznosio tezu odnosno dokaze koji joj idu u prilog, a nakon toga su osporavatelji teze iznosili svoje argumente. Tako je Rapić predsjedao dvjema raspravama održanim 20. svibnja te 12. kolovoza 1753.[32]

U jesen 1753. Rapić se sukobio s petrovaradinskim gvardijanom J. Matijevićem. U vezi s tim provincijal J. Janković[33] prosudio je da je Matijević kriv te ga je lišio službe, ali je

---

zaklada za znanost, visoko školstvo i tehnologijski razvoj Republike Hrvatske.

[27] *Leksikon hrvatskih pisaca*, Zagreb, 2000., 612; Tomo MATIĆ, *Prosvjetni i književni rad*, 161; Krešimir GEORGIJEVIĆ, *Hrvatska književnost*, 258.

[28] *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010., 471–472.

[29] Točan datum Rapićeva stupanja u novicijat je 12. 8. 1732. Franjo Emanuel HOŠKO, »Franjevačka bogoslovna škola u Petrovaradinu (1735.–1783.)«, u: *Diacovensia. Teološki prilozi*, VII (1999.) 1, 206.

[30] Podatak da je Rapić od 1741. do 1744. predavao na požeškome filozofskom učilištu, prvoj visokoj školi u Slavoniji nakon oslobođenja od Turaka, našli smo i u knjizi Paškala CVEKANA, *Požeški Franjevci i njihovo djelovanje*. *Povijesno-kulturni prikaz sedamsto godišnjeg dolaska i djelovanja Franjevaca u Slavonskoj Požegi*, Slavonska Požega, 1983., 153.

[31] *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, 471.

[32] Franjo Emanuel HOŠKO, »Franjevačka bogoslovna škola«, 207–208.

[33] Riječ je o Josipu Jankoviću (Vukovar, 1710. – Rim, 1757.), koji je u upravi Bosne Srebrene obavljao dužnost kustoda (1748.–1751.), provincijala (1751.–1754.) te definitora 1750. *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, 259–260.

i Rapića 17. 9. 1753. ponovno premjestio na školu u Radnu. Rapić se isticao u vođenju gospodarskih i građevnih poslova pa je tako 1752. nadgledao građevne radove u Petrovaradinu, zatim 1757. u Iloku, od 1761. do 1764. bio je upravitelj suknare u Budimu, a nakon toga je od 1764. do 1767. obavljao dužnost ekonoma provincije. Kratko je sudjelovao u vodstvu provincije, i to na funkciji definitora od 1767. do 1768., također je obavljao ugledne dužnosti kao osobni teolog bosanskoga biskupa Antuna Čolnića (1768.–1770.), a bio je i dekan filozofskoga učilišta u Iloku (1771.–1775.). Kao propovjednik djelovao je u rodnoj Gradiški (1757.–1761., 1778.–1780.) i Velikoj (1780.– 1785).[34] U literaturi se također može naći podatak da se Rapić u kasnijoj životnoj dobi bavio botanikom.[35] Tijekom života Rapić je napisao nekoliko djela propovjedničke, hagiografske odnosno katekizamske literature. Riječ je o sljedećim naslovima: *Svakomu po mallo illiti predikae nediljne zajedno s' korizmenima* (Pešta, 1762.); *Odsvakoga po mallo illiti kratko izpiisanje xivota, mucsenisstva*, *slavae pravih*, *i svetih priateljah boxji* (Pešta, 1764.); *Satyr illiti divji csovik*, *u nauku karstjanskomu ubavistit*, *uputit*, *naucsit*, *i pokarstit* (Pešta, 1766., riječ je o drugom izdanju, naslov prvoga izdanja iz 1765. je *Satir obraćen*).[36]

Katalog njemačkih propovjednika, koji se pod signaturom A 119,1 nalazi u knjižnici Germanističkoga instituta u Heidelbergu, nudi podatke o Hahnu Modestu.[37] Tu čitamo da Hahn Modest ima redovničko ime Benedikt Vogel te da pripada redu franjevaca konventualaca. Godina njegova rođenja u spomenutom se katalogu ne navodi, ali saznajemo da se rodio u gradu Münnerstadtu, na području današnje Donje Frankonije u sjeverozapadnoj Bavarskoj, te da je umro 1794. u Schönau kod Würzburga. Isti izvor dalje donosi da je Modest autor sljedećih djela: *Einzelpr*., *Pr. auf die Festtäge der seligsten Jungrau Maria* (u tri sveska, Konstanz, 1777.–1784.); *Pr. auf die Festtäge der Heiligen* (u dva sveska, Würzburg, 1782.–1784.), *Pr. auf zerschiedene Gelegenheiten* (Konstanz, 1782), *Die Zerstöhrung Jerusalems ... in sechs Pr. zur Fastenzeit* (1778.) *vorgetragen* (Konstanz, 1782.); *Der leidende Erlöser in zehn Pr. die Fasten hindurch* (Augsburg, 1783.); *Pr. auf alle Sonntage des ganzen Jahrs* (u tri sveska, Konstanz, 1784./1785.); *Der verderbliche Anhang an dem Irdischen in der Fastenzeit vorgestellt an dem Verräter Judas* (Konstanz, 1789.); *Zehn Pr. von dem Gebet, für die Bittwoche* (Konstanz, 1789.); *Neue Pr. auf die Feste der Heiligen* (u dva sveska, Augsburg, 1791.); *Pr. über das Leiden und Sterben Jesu* (Konstanz, 1791.); *Pr. nach seinem Tode herausgegeben* (u pet svezaka, Augsburg, 1794./1795. 1797. (?).

Podatke o Hahnu Modestu našli smo i u knjizi *The History of Franciscan Preaching and of Franciscan Preachers (1209–1927)*: *a bio-bibliographical study* autora Anscara Zawarta.[38] Tako u njoj čitamo da je Modestus Hahn umro prije 1794., što se razlikuje od

---

[34] *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, 471–472.

[35] Krešimir GEORGIJEVIĆ, *Hrvatska književnost*, 258; Josip JAKOŠIĆ, »Scriptores Interamniae«, 126; Tomo MATIĆ, *Prosvjetni i književni rad*, 161.

[36] Jakošić je zabilježio da je Rapić izdao i »Calendarium Illyricum« za 1743. i 1744. godinu. Josip JAKOŠIĆ, »Scriptores Interamniae«, 127. U ovom se radu, osim u navođenju naslova Rapićevih djela, koriste današnja grafija i pravopis. U naslovima Rapićevih djela u odnosu na izvornik nismo grafički isticali pojedine riječi.

[37] Werner WELZIG, *Katalog gedruckter deutschsprachiger katholischer Predigtsammlungen*, II, Wien, 1987., 644–645.

[38] Anscar ZAWART, *The History of Franciscan Preaching and of Franciscan Preachers (1209–1927)*: *a bio-bibliographical study*, New York, 1928., 548. Riječ je o sedmoj po redu knjizi koja je tiskana u okviru edicije *Franciscan studies*.

gore prezentirana podatka iz kataloga njemačkih propovjednika. Zawart dalje donosi (ne navodeći izvor na kojem bi temeljio svoje tvrdnje, op. A. M.) da je Modest mnogo godina nedjeljom propovijedao u Würzburgu, uz opasku kako je riječ o uvaženom propovjedniku čije propovijedi predstavljaju nešto osvježavajuće nakon propovijedi francuskih propovjednika. Podatke o tome kakve su bile propovijedi francuskih propovjednika, koji su vjerojatno propovijedali u Würzburgu neposredno prije Modesta, te podatke o tome po čemu bi Modestove propovijedi bile bolje od onih francuskih Zawart, nažalost, nije donio, tako da se ovdje iznosi samo ta općenita konstatacija. Na temelju drugih izvora Zawart u knjizi donosi i popis Modestovih djela. Prvo djelo koje Zawart bilježi, a ne spominje ga gore spomenuti katalog, nosi naslov *Predigten auf die Festtage Mariens* (u dva sveska, Konstanz, 1784.). Sljedeće djelo koje Zawart pripisuje Modestu ima naslov *Neue Predigten auf die Feste der Heiligen* (u dva sveska, Augsburg, 1791.), što je podatak istovjetan onomu u Welzigovu katalogu. No Zawart donosi da je Modest autor i drugih djela, koja Welzig ne spominje u svom katalogu. Riječ je o sljedećim naslovima: *Predigten*, posthumno u pet svezaka, i to.: *Sonntagspredigten nebst einigen Festpredigten* (sv. prvi; Augsburg, 1794.), *Sonntagspredigten nebst einigen Festpredigten* (sv. drugi; Augsburg, 1794.), *Sonntagspredigten nebst einigen Festpredigten* (sv. treći, Augsburg, 1795.), *Sonntagspredigten nebst einigen Festpredigten* (sv. četvrti; Augsburg, 1795.), *Sonntagspredigten nebst einigen Festpredigten* (sv. peti; Augsburg, 1795.)., uz dodatak da se sva ova djela nalaze u kapucinskoj knjižnici u Wheelingu, u zapadnoj Virginiji.

3. Propovijed na Sv. Anu u knjigama hrvatskoga i njemačkoga autora

3.1. Bibliografski opis Rapićeve i Modestove zbirke propovijedi

Nakon kratkoga upoznavanja s autorima, potrebno je donijeti osnovne podatke o bibliografskim sastavnicama Rapićeve i Modestove knjige propovijedi u kojima je mjesto našla i propovijed na Sv. Anu, koju ćemo ovdje razmotriti. Đuro Rapić ovu je propovijed donio u knjizi čiji puni naslov glasi: *Odsvakoga po mallo illiti kratko izpiisanje xivota, mucsenisstva*, *slavae pravih*, *i svetih priateljah boxji na korist*, *i vicsnje spasenje ne samo sviu pravo-virni*, *neggo i bludechih duhssah s' moguchom pomljom sabrano*, *i s' osobitim trudom skuppito*, *ú illyricski jezik na svitlost dato.* Služili smo se knjigom iz franjevačke knjižnice crkve Svetoga križa u Osijeku, čija naslovnica govori da je »s dopuštenjem starijih« tiskana u Pešti kod Franceska Antuna Eitzenbergera 1764.[39]

Iako samo djelo ne daje izravno podatak o tome kojega je datuma odnosno mjeseca 1764. tiskano, to se ipak može posredno zaključiti. Naime, nakon posvete na latinskom jeziku, na samom početku djela nalaze se odobrenja na latinskome, iz kojih se vidi da su Rapićevo djelo ispitala i odobrila dva teologa. Prvo je odobrenje dao franjevac Hijacint Campion (*fr.* *Hyacinthus Campion*), generalni lektor[40] presvete teologije. Inače je

[39] Kopiju knjige dobila sam od prof. dr. sc. Zlate Šundalić, kojom ovom prilikom srdačno zahvaljujem na tome kao i na sugestijama pri pisanju rada.

[40] Riječ je o počasnom naslovu koji se može dobiti nakon mnogo godina rada kao profesor. *Ljetopis franjevačkoga samostana u Šarengradu I (1683–1853)*, Šarengrad, 2002., 558.

bio podrijetlom iz Budima, gdje je i radio kao učitelj na bogoslovnoj školi.[41] Drugo je odobrenje dao franjevac Emerik iz Bude (*fr. Emericus à Buda*), koji je tada obavljao, kako stoji ispod njegova imena, dužnost jubilarnoga lektora[42] i definitora.[43] Riječ je o Emeriku Paviću, koji je pripadao krugu hrvatskih franjevaca u Budimu 18. stoljeća gdje je, između ostaloga, obavljao dužnost definitora, i to u dva navrata: od 1748. od 1751. te od 1760. do 1764. te jubilarnoga lektora od 10. veljače 1761.[44] Oba ova odobrenja datirana su 24. prosinca 1763.

Nakon odobrenja teologa slijedi i odobrenje Maksimilijana Leisnera (*fr. Maximilianus Leisner*), provincijala Provincije sv. Ivana Kapistrana, koji je svoje odobrenje od 30. prosinca 1763. temeljio na prethodnim odobrenjima Hijacinta i Emerika. Na kraju je sva ta odobrenja prihvatio i franjevac Paskal iz Varesea (*fr. Paschalis a Varisio*), kao general Reda u Rimu. Ispod njegova imena spominje se još generalni tajnik fra Jakov Antun Tusculani (*fr. Jacobus Antonius Tusculanus*) te cenzor knjiga isusovac C. Roth (*C. Roth*).

Paskalovo odobrenje datirano je 23. ožujka 1763., što se kronološki ne podudara s prethodnim odobrenjima jer i sam navodi kako je svoje odobrenje dao nakon što su djelo ispitala dva teologa (24. 12. 1763.) i provincijal (30. 12. 1763.). Moglo bi se pretpostaviti da se Paskal pri dataciji poslužio stilom inkarnacije, prema kojem godina počinje 25. ožujka, pa je prema tome njemu tada još uvijek bila 1763. godina, iako se zapravo radi o 1764. godini, ako se računa po stilu koji je danas u uporabi, a prema kojem godina počinje 1. siječnja. No na prvoj stranici prije punoga naslova djela nalazi se rukom pisana zabilješka na latinskom jeziku, iz koje se vidi da je primjerak Rapićeve knjige za 2 i pol florena kupljen za samostan apostola sv. Petra i Pavla te da je pohranjen u šarengradskoj knjižnici 25. travnja 1764., kada je gvardijan samostana bio Juraj Mirković.[45] Prihvati li se pretpostavka da je Paskal svoje odobrenje datirao stilom inkarnacije, onda proizlazi da je od toga njegova odobrenja do tiskanja knjige i njezina dolaska iz Budimpešte u šarengradski samostan prošlo oko mjesec dana, što je u osnovi teško moguće. Zbog toga je riječ samo o pretpostavci kojom bi se mogla objasniti diskrepancija u datiranju odobrenja, s tim da postoje još dvije pretpostavke. Prvo: moguće je da je pri datiranju svih odobrenja korišten bizantski stil, prema kojem godina započinje 1. rujna i traje do 31. kolovoza. Prema tome bi njihov prosinac, u kojem su nastala odobrenja, već bio u 1763., iako je riječ o našoj 1762. godini. Stoga bi Paskalovo odobrenje uslijedilo 23. ožujka 1763., kako je i upisano, a ne 1764. godine, pa je tako lakše zamisliti da je od odobrenja za tisak do dolaska knjige u samostan prošlo nešto malo više od godine dana. Problem je pak što je bizantski stil bio rijedak ili uopće nije bio u uporabi u to vrijeme pa J. Stipišić navodi da se zadržao u južnoj

---

[41] Opširnije o Hijacintu Campionu vidi: Franjo Emanuel HOŠKO, *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb, 2002., 172–173.

[42] Ovaj se prosvjetni naslov, kao najviši u franjevačkom redu, mogao steći nakon deset godina profesorskoga rada. Nositelj ovoga naslova bio je jednak doktoru filozofije i magistru teologije, a u provinciji je imao povlastice koje su imali bivši provincijali. *Ljetopis franjevačkoga samostana u Šarengradu*, 560.

[43] Definitor je bio provincijalov savjetnik te ga je provincijal trebao konzultirati prije donošenja važnih odluka. *Ljetopis franjevačkoga samostana u Šarengradu*, 557.

[44] Opširnije o Emeriku Paviću vidi: Franjo Emanul HOŠKO, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*, Zagreb, 2000., 173–185.

[45] Juraj Mirković bio je vikar šarengradskoga samostana, godišnji propovjednik, gvardijan te učitelj novaka za četvrtu godinu. *Ljetopis franjevačkoga samostana u Šarengradu*, 29, 31, 51, 57.

Italiji, i to samo do 16. stoljeća.[46] Druga je mogućnost da je riječ o nekoj tiskarskoj grešci. Bilo kako bilo knjiga je tiskana u prvoj polovini 1764.

U vezi s odobrenjem teologa treba još reći kako se u njima donosi da Rapić pripada Provinciji sv. Ivana Kapistrana[47], što je podatak istovjetan onom na naslovnici knjige, te da na razdoblje od šest godina obavlja dužnost lektora. U literaturi kada se donose biografski podatci o Rapiću nismo našli podatak da je 1763. djelovao kao lektor, no oba odobrenja govore kako je vrlo moguće da je Rapić u to vrijeme bio lektor.

Vratimo li se na sam početak Rapićeve knjige propovijedi, treba reći par riječi u vezi s posvetom djela, koja je, kako je rečeno, napisana na latinskom jeziku. Naime, nakon naslovne stranice slijedi stranica na kojoj je Rapić naveo imena osoba koje su financirale odnosno omogućile tiskanje njegove knjige. Riječ je o senatorima Subotice, koja se tada nazivala, kako i Rapić piše, Szent-Maria, odnosno o: Luki Vojniću, koji je bio i sudac; zatim Ivanu Vojniću, Petru Mukiću, Josipu Kopunoviću, Grguru Križanoviću, Ivanu Mačkoviću, Marku Skenderoviću, Tomi Rudiću, Jeronimu Vukoviću, notaru Petru Joziću, Josipu Vizu (Joseph Vizi), Nikoli Sakmaisteru te Iliji Kovačeviću.[48] Zauzvrat je Rapić, kako će se vidjeti, isticao njihove vrline i zasluge.

Subotica se, naime, u tom razdoblju već više od pola stoljeća nalazila u okviru granica Habsburške Monarhije. Nakon uspješne obrane Beča od osmanske opsade 1683., carska je vojska na krilima pobjede u nekoliko idućih godina uspjela ponovno osvojiti i Budim (1686.). Isto je tako pobjeda carske vojske u drugoj Mohačkoj bitki 1687. omogućila Austriji daljnji prodor preko Dunava. U tom velikom i pomno isplaniranom protuturskom ratu carska je vojska uspjela nakratko osvojiti i Beograd 1688., ali je on već nakon dvije godine izgubljen. Ipak Osmanlije više nisu mogle ostvariti taktičku nadmoć nad austrijskom vojskom pa su ponovno poraženi kod Slankamena 1691. Do velike, i kako će povijest pokazati, odlučujuće bitke došlo je najzad 1697. kod Sente na rijeci Tisi, u kojoj je carska vojska pod vrhovnim zapovjedništvom Eugena Savojskoga uspjela u potpunosti uništiti Osmanlije, što ih je u konačnici natjeralo na potpisivanje mira u Srijemskim Karlovcima 1699., koji je za njih bio izrazito nepovoljan. Time ne samo da su izgubili čitavu južnu Ugarsku, osim Banata; Slavoniju, bez jednoga dijela Srijema; velike dijelove Hrvatske te neke dalmatinske gradove, koji su tada došli pod vrhovništvo Venecije, već se njihova snaga nakon toga više nikad nije obnovila do onoga sjaja koji je imala tijekom 16. i većine 17. st.[49]

U kontekstu Rapićeve posvete važno je to što je nakon odlučujuće pobjede kod Sente 1697. u sastav Habsburške Monarhije ušla i Subotica, koja je pritom bila uklopljena u postojeći

---

[46] Josip STIPIŠIĆ, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, Zagreb, 1991., 194.

[47] Godine 1757., drugom podjelom Provincije Bosne Srebrne, osnovana je Provincija sv. Ivana Kapistrana, koja se prostirala u južnoj Mađarskoj, Slavoniji, Srijemu i Banatu. Vidi bilješku br. 6 u knjizi Stanislava MARIJANOVIĆA, *Iznovljavanja: povratak zavičajnicima: drugi*, Osijek, 2005., 59.

[48] Izvorni tekst glasi: »Sub felicissimis auspiciis perillustrium, generosorum, ac nobilium dominorum, dominorum Lucae Voinics judicis dignissimi ac Joannis Voinics, Petri Mukics, Josephi Kopunovics, Gregorii Krixanovics, Joannis Macskovics, Marci Skenderovics, Thomae Rudics, Hieronymi Viukovics, Petri Josics notarij, Josephi Vizi, Nicolai Sakmaister, Eliae Kovacsevich, regiae privilegiatae civitatis Szent-Mariae senatorum, ac patronorum munificentissimorum.« Đuro RAPIĆ, *Odsvakoga po mallo*, Pešta, 1764.

[49] O tome vidi: Erich ZÖLLNER – Therese SCHÜSSEl, *Povijest Austrije*, Zagreb, 1997., 172–174.

sustav Vojne krajine. Stanovništvo Subotice očigledno je jedva dočekalo promjenu vrhovne vlasti, jer iz daljnjega teksta Rapićeve posvete iščitavamo nedvojbenu privrženost građana Subotice novom vladaru, koja se očituje i u njihovu sudjelovanju u ratovima cara Karla VI. (1711.–1740.) u Italiji. Tu je nedvojbeno riječ o ratu između Karla VI. i Francuske u vezi s pitanjem nasljedstva poljskoga prijestolja nakon smrti kralja Augusta od Poljske 1733. Pritom su obje strane imale svoga pretendenta za poljskoga kralja, ali je cijeli taj sukob u osnovi bio samo povod za novi ratni sukob radi uspostavljanja ravnoteže u odnosima moći između tih dviju europskih velesila. Ratni su se sukobi odvijali na čitavome Apeninskom poluotoku, a rat je završen tek 1738., i to nakon dugotrajnih pregovora i potpisivanja Bečkoga mira.[50]

Rapić također Subotičanima zahvaljuje na njihovoj pomoći u podupiranju carice i kraljice Marije Terezije (1740.–1780.) u borbama za pokrajinu Šlesku. Kako Rapić ističe da je rezultat svih izraza vjernosti građana Subotice kruni bio taj što im je kraljica Marija Terezija 1743. podijelila povlasticu kojom se Subotica od pograničnoga grada uzdignula na rang kraljevskoga trgovišta, sukob koji Rapić spominje bez sumnje je Prvi šleski rat, koji je počeo 1740. napadom pruskoga kralja Fridriha II. na Šlesku, a okončan 1742.[51]

Posljednji razlog posvete subotičkim gradskim vlastima koji Rapić navodi odnosi se na njihovu izrazitu pobožnost i vjeru u Boga, koja je u konačnici rezultirala i prikupljanjem znatnih novčanih sredstava, dovoljnih za podizanje temelja crkve sv. Mihovila pri tamošnjem franjevačkom samostanu. Čitava posveta također otkriva da je Rapić bio iznimno dirnut pobožnošću i odnosom građana Subotice prema vjeri i kruni.

Nakon ove posvete i spomenutih odobrenja teologa za tiskanje djela slijedi predgovor, a nakon toga središnji (1–636), djelomice krivo paginirani dio s propovijedima, koji sadrži pedeset sedam propovijedi za različite blagdane i svetkovine, pri čemu taj broj uključuje jednu, od najviše dvije propovijedi, koje se odnose na jedan te isti blagdan odnosno svetkovinu. Nakon toga se na sedam stranica nalazi indeks, dok se na samom kraju, na trima pogrešno numeriranim stranicama, nalazi errata.

Modestova propovijed na Sv. Anu nalazi se u prvom svesku njegove knjige propovijedi koja je pod naslovom *Predigten*, *auf die Festtäge der heiligen* tiskana kod Martina Wagnera u Konstanzu 1782.[52] U knjizi nakon naslovne stranice slijedi nepaginirana stranica s odobrenjem za tiskanje djela, koje je 12. veljače 1782. dao svećenik Jacobus Frick. Nakon toga slijedi sadržaj u kojem se redom nabraja svih dvadeset propovijedi s pripadajućim stranicama te svetkovinom kojoj su propovijedi namijenjene, a zatim numerirani dio (1–596) s propovijedima na određenu svetkovinu. Propovijedi u ovoj Modestovoj knjizi pisane su njemačkom goticom, a pri analizi smo koristili primjerak koji se pod signaturom R 12A 12267 nalazi u knjižnici u Tübingenu.

Sastavnica su Rapićevih i Modestovih knjiga propovijedi ukrasi (stilizacija oka, anđela, biljna stilizacija i sl.), s tim da su u Modestovoj knjizi oni češći jer se ukrasima nazna-

---

[50] Erich ZÖLLNER – Therese SCHÜSSEl, 182–183.

[51] *Isto*, 200.

[52] Welzig u svom katalogu djelo *Predigten auf die Festtäge der heiligen* pripisuje Modestu te donosi da je ono tiskano u dva sveska u Würzburgu 1782.–1784. Uvidom u prvi svezak djela koje ovdje obrađujemo vidimo, kako je gore navedeno, da je ono tiskano u Konstanzu 1782. Ostaje otvorenim pitanje: Jesu li postojala različita izdanja ovoga Modestova djela u različitim mjestima, u Konstanzu odnosno u Würzburgu?

čuje završetak jedne odnosno početak druge propovijedi, a biljnim su detaljima omeđeni i brojevi stranica. U Rapićevoj se knjizi ukrasi (njih dvadeset) nalaze na kraju pojedinih propovijedi, no kod njega je ukrašena stranica na kojoj se donosi posveta na latinskome te stranica na kojoj se nalazi prva propovijed (anđeo, lav, bik, orao kao simboli evanđelista).

3.2. Struktura propovijedi u Rapića i Modesta

Struktura, svakodnevica i strah spomenute su varijable koje ćemo ovdje razmotriti na primjeru Rapićeve i Modestove propovijedi na Sv. Anu, koja se u Katoličkoj crkvi svetkuje 26. srpnja, kako bismo vidjeli sličnosti i razlike u postupcima hrvatskoga i njemačkoga propovjednika.

Kada je riječ o strukturi čitave knjige propovijedi, na njezinu se početku najčešće nalazi predgovor. U tom dijelu autori propovjednici donose što ih je potaknulo da pišu propovijedi, komu su one namijenjene, čime su se služili u njezinu sastavljanju ili donose podatke o grafiji kojom su se koristili. Govorimo li o strukturi pojedine propovijedi, treba reći da u skladu s europskom tradicijom propovijedanja u poslijetridentskom razdoblju njezina struktura odgovara strukturi klasične antičke retorike.[53] Tako se ispod naslova propovijedi nalazi latinski citat iz Svetoga pisma, ili neki drugi moto, uz naznaku odakle je točno preuzet. Nakon toga slijedi uvod u propovijed odnosno *exordium*, koji se najčešće oslanja na čitanje iz Biblije, koje je zadano crkvenim kalendarom, pri čemu se za određeni dan u godini uzima dio iz Svetoga pisma, kao i na prethodno donesen citat odnosno moto. Citati i moto predstavljaju, zapravo, temu propovijedi u okviru koje će se tumačiti tekst odnosno oblikovati propovijed. Slijedi razlaganje teksta odnosno teme na dijelove, tj. *expositio*[54], pri čemu se tema obično dijeli na tri, a katkada i na četiri dijela. Tema se »podupire« (*confirmatio*) donošenjem biblijskih citata, citata crkvenih autoriteta, poslovica, primjera, priča itd. Na kraju propovijedi izvodi se zaključak (*epilogus*, *conclusio*)[55], koji je često kraći od uvoda, u kojem se naglašavaju moralna obilježja teme odnosno ističe poanta kako bi se u skladu s tim usmjerio život zajednice kojoj se propovjednik obraća. Završni dio propovijedi često uključuje i zagovor odnosno blagoslov. Ovdje nabrojeni dijelovi predstavljaju tek neke opće principe propovijedi, koji se mogu mijenjati ovisno o propovjedniku.[56] Naime, bilo bi netočno sugerirati da svaka propovijed sadrži sve nabrojene elemente, da je razvijena točno utvrđenim obrascem, ali se svakako može reći da je u propovijedima prisutna određena tekstualna koherentnost.

Rapićeva zbirka propovijedi, koja donosi propovijed na Sv. Anu, koju ćemo ovdje iščitavati, za razliku od knjige njemačkoga autora ima predgovor. U tom se dijelu pod naslovom »Pridgovor k štiocu« Rapić obraća čitatelju kao prijatelju dragom te iznosi motive koji su ga vodili u pisanju propovijedi. To je učinio: »jedno, za probuditi ljudska sarcah na

---

[53] Hrvojka MIHANOVIĆ-SALOPEK, »Struktura i stilistika baroknih propovijedi Ivana Bilostinca«, u: *Gazophylacium: časopis za znanost, umjetnost, gospodarstvo i politiku*, X (2005.) 1–2, 95.

[54] Hrvojka MIHANOVIĆ-SALOPEK, 95.

[55] *Isto*, 95.

[56] George S. PEEK, »Sermon themes and Sermon structure in Everymann«, u: *The South Central Bulletin*, 40 (1980.) 4, 159.

naslidovanje istiju (misli pritom, kako stoji na početku predgovora, na život, mučeništvo i slavu pravih sluga i prijatelja Božjih, op. A. M.); drugo, jer jesam dobro poznao da visoko umno govorenje veoma malecak plod prinosi, zato svekoliko dilo tako jesam upravljao, da toliko učnima koliko neučnima bude spasonosno«.[57] U vezi s posljednjim i Rapićevo je mišljenje da »svaki pripovidalac imade jezik i jezik: jedan za priprostite parasnike, a drugi za naučne«.[58]

Iz predgovora iščitavamo kako Rapić homiletičku literaturu stvara iz utilitarnih pobuda, s moralno-poučne pozicije, koja je posebno važna za katoličku obnovu odnosno tendencije u prosvjetiteljskom 18. stoljeću. Rapić je u predgovoru također pokazao da propovijed objedinjuje i obrazovane i neobrazovane vjernike, da je stvara za široke narodne slojeve te da ona nužno mora biti prilagođena sredini odnosno recipijentima za koje nastaje odnosno da mora biti pristupačna i jednima i drugima. U vezi s predgovorom treba reći i to da ga Rapić piše tako da se obraća čitatelju, dok propovijedi i u ovoj njegovoj i u Modestovoj knjizi, unatoč tomu što ih danas percipiramo kao pisane tekstove izvorno pripadaju ambijentu usmenoga načina izlaganja odnosno obraćaju se slušateljima.[59] Predgovor je pisan hrvatskim jezikom, kao i svi drugi dijelovi knjige, izuzev same posvete knjige propovijedi i odobrenja za tisak, koji su, kako je rečeno, pisani latinskim. U vezi s predgovorom potrebno je reći kako Rapić u njem nije spomenuo kojim se djelima eventualno služio u pisanju propovijedi. No u predgovoru naslovljenom »Ponukovanje štioca« u knjizi propovijedi *Svakomu po mallo illiti predikae nediljne zajedno s' korizmenima*, koja je tiskana 1762., dakle prije ove u kojoj se nalazi propovijed na Sv. Anu, kojom se ovdje bavimo, Rapić je priznao da se u sastavljanju propovijedi služio drugim djelima kad piše: »Nego jedno tebe sarčano molim (misli na čitatelja, op. A. M.) da se jid u tebi ne gane ako vidiš ovu knjigu ne toliko pisanu koliko iz drugi pripisanu; očito ispovidam što tebi u ruke pridajem nije moje nego je u zajam uzeto da ti opet možeš ljubav učiniti drugome uzajmivši«.[60] Rapić pritom nije naveo kojim se konkretno djelima služio, ali nam taj podatak nije beznačajan jer je moguće da se pri sastavljanju knjige propovijedi koja nas ovdje zanima također služio tom svojom knjigom iz 1762. kao i nekim drugim knjigama odnosno priručnicima propovijedi. Budući da je Rapić dobro znao njemački i talijanski[61], vjerojatno se služio djelima talijanskih i njemačkih autora. Iz gore donesena citata također vidimo da su primarna, ciljna skupina Rapićevih propovijedi upravo redovnici, kojima Rapićevo djelo treba biti od pomoći pri pisanju propovijedi. Rapić želi sebi olakšati sastavljanje propovijedi tako što se služi djelima drugih, a njegovo će djelo isto tako nekomu olakšati posao oko pisanja propovijedi.

Rapićeva propovijed na Sv. Anu ima naslov »Na s. Anu. Uzdaržanje od dostojanstva i uzvišenja s. Ane«, a Modestova »Predigt auf das Fest der h. Anna«. Autori ispod naslova

---

[57] Đuro RAPIĆ, *Odsvakoga*, stranica nije označena, u protivnom bi tekst pripadao šestoj stranici.

[58] Đuro RAPIĆ, 6.

[59] Propovijed zapravo i pripada usmenoj kulturi. Katherine R. GOODMAN, »Gottsched's Literary Reforms: The Beginning of Modern German Literature«, u: *German Literature of the Eighteenth Century*, B. Becker-Cantarino (ur.), New York, 2005., 55.

[60] Đuro RAPIĆ, *Svakomu po mallo*, stranica s predgovorom nije pagirana, inače bi se radilo o šestoj stranici.

[61] Franjo Emanuel HOŠKO, »Franjevačko visoko učilište u Požegi«, u: *Nova et vetera*. *Revija za filozofsko-teološke i srodne discipline*, XXVII (1977) 1, 103.

ove propovijedi, kao i svih drugih koje su donijeli u svojoj knjizi, donose citat ili moto koji je izdvojen i grafički istaknut. U Rapićevoj propovijedi nalazimo kao moto zapisano »Multae filiae cogregaverunt Divitas, tu supergressa es universas«[62], koji uzima iz Vulgate odnosno Mudrih izreka, kao dijela Staroga zavjeta (Prov. 31), za koji će, kako ćemo vidjeti, u petom odlomku propovijedi, kao na itekako prikladnome mjestu ako se uzme u obzir sadržajna okosnica, donijeti prijevod: »Mloge kćeri skupile jesu sebi bogastvo ti pak nadašla jesi svekolike.«[63]

Kod Modesta kao moto čitamo »An ihren Früchten sollet ihr sie effennen«,[64] tj. *Trebate ih podsjetiti na njezine plodove*, pri čemu se kao izvor iz kojega je preuzet navodi Evanđelje po Mateju.[65] Osim mota, pri prvom susretu s tekstovima može se uočiti da su oba autora odijelila odlomke propovijedi, vjerojatno radi njihova lakšega praćenja odnosno bolje preglednosti. Pritom je njemački franjevac jasno naznačio i naslovio poglavlja: Uvod (225–229), I. dio: Blaženstvo majke Ane (229–239), zatim II. dio: Svetost majke Ane (239–249) te na kraju III. dio: Slava svete majke Ane (249–256). Rapić nije posebno imenovao poglavlja, već je svaki novi odlomak (donosi ih devet) na margini posebno numerirao arapskim brojem te ga od prethodnoga odvojio ostavljajući prazan redak. Unatoč takvoj formalnoj podjeli, u objema se propovijedima cjeline tih dijelova međusobno nadovezuju.

U uvodnom dijelu propovijedi na Sv. Anu oba su autora upoznala s time o kome je uopće riječ u motu propovijedi, a pritom su istaknuli i važnost sv. Ane te njezinu vezanost uz Bogorodicu i Isusa. Uvodni je dio, kako smo vidjeli, Modest jasno imenovao, dok u Rapićevu tekstu rečenica »Budući nama od potribe, podobni uzeti početak i govorenje«[66], osim što govori o usmenoj interpretaciji propovijedi, upućuje kako je riječ o uvodnom dijelu (premda ga je Rapić uklopio u prvo poglavlje, op. A. M.). Njemački se redovnik, za razliku od Rapića, u uvodu osvrnuo na činjenicu da o sv. Ani u Bibliji nema spomena. Dapače, *s obzirom na to da sveti povijesni pisci o ovoj neusporedivoj ženi šute*, *ne preostaje nam ništa drugo doli da pogledamo plodove njezina stabla i da nam oni pomognu da usmjerimo naše mišljenje*.[67] Nakon uvoda u objema propovijedima slijedi razlaganje teme na dijelove. Kod Modesta je riječ o trima temama, koje je i najavio naslovom poglavlja svoje propovijedi, tj. o blaženstvu, svetosti i slavi sv. Ane. Kod Rapića kao tematske cjeline iščitavamo njegovo propovijedanje o precima sv. Ane, zatim o njezinim potomcima, krepostima odnosno o »skalinima dostojanstva« koje se vežu uz ovu sveticu. U vezi s posljednjim Rapić je sveticu i pozdravljao, što je i najavio u šestom odlomku, gdje piše: »i ja evo jurve počimam tebe, o s. Ano pozdravljati!«.[68]

---

[62] Đuro RAPIĆ, *Odsvakoga*, 276.

[63] Đuro RAPIĆ, 281. Riječ je o motu: »Mnoge su žene bile vrsne, ali ti ih sve nadmašuješ« (Izr. 31,29). *Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

[64] Hahn MODEST, *Predigten*, *auf die Festtäge der heiligen*, Konstanz, 1782., 225. Ovaj i drugi citati iz njemačkoga predloška doneseni su u prijevodu Anele Mateljak.

[65] Riječ je o motu: »Po njihovim ćete ih plodovima prepoznati« (Mt 7,16).

[66] Đuro RAPIĆ, *Odsvakoga*, 276.

[67] "Da die heiligen Geschichtschreiber von diesem unvergleichlichen Weib schweigen; so ist uns kein anderes Mittel übrig, als daß wir auf die Früchten dieses Baums hinsehen, und nach demselben unser Urtheil einrichten« (Hahn MODEST, *Predigten*, 225–226).

[68] Đuro RAPIĆ, *Odsvakoga*, 282.

U razlaganju spomenutih tema, kako bi djelovali uvjerljivije, oba su propovjednika, iako ne u jednakoj mjeri, donosila primjere, priče, pozivala se na Sveto pismo, na kršćanske autore, o čemu će biti riječi. Završni dio Rapićeve i Modestove propovijedi na Sv. Anu uključuje naglašenu vjersko-didaktičnu poruku, zagovor te blagoslov. Upravo su zadnjim dijelom oba propovjednika propovijed zaokružila onako kako je ona i počela; isticanjem veze sv. Ane, Marije i Isusa. U zaključku svoje propovijedi Rapić je isticao i Marijino posredništvo u dobivanju milosti odnosno Mariju kao posrednicu između Isusa i ljudi pri čemu će Isus kao njezin sin uslišiti Marijine molitve odnosno zahtjeve, što nije neobično u prosvjetiteljstvu u slavonskoj nabožnoj književnosti.[69] Tako se propovjednik Rapić obratio sv. Ani u ime svetici »Devotoga puka« da ona od Marije, a Marija od Sina Božjega isprosi za vjernike milost vječnoga spasenja.[70] Spomenimo kako je još sv. Petar Damiani isticao Mariju kao posrednicu u dobivanju milosti, a takvo je promatranje Marije osobito prisutno u katoličkom nauku s kraja 15. stoljeća.[71] Odrednica »osobito«, kada je riječ o Rapićevu štovanju Blažene Djevice Marije, došla je do izražaja poslije, odnosno u njegovu *Satiru* iz 1766., za koji neki smatraju kako je moguće da predstavlja »najinformativniji dokument o marijanskome štovanju u Slavoniji svoga (Rapićeva, A. M.) vremena«.[72] I Modest je pozvao vjernike da dozivaju sv. Anu kako bi njezinim zagovorom dobili bilo duhovnu bilo materijalnu dobit, uputivši dio molitve i Bogorodici: *Preslavna majko Marijo*, *majko našega Gospodina*! *Dopusti prahu da zaziva tvoje ime i da zemaljski crvi prema tebi usta otvore. I u visinama znaš koliko si poniznosti na zemlji u svoju kćer usadila*, *i s visine upućuješ milostive poglede nama siromasima. Ukaži nam milost svoje riječi*! *Raširi obruč svoga zaštitnoga ogrtača na naše duhovne i svjetovne vođe*, *nadređene i podređene*, *na samce i oženjene*, *na roditelje i njihovu djecu! Uzmi našu cijelu zajednicu pod krilo svoje ljubavi*![73]

3.3. Književna poruka: govornik/propovjednik – tekst propovijedi – recipijenti/slušatelji

U žanrovskom određenju propovijed pripada prozi koja nastaje iz utilitarnih pobuda pa se zbog toga propovijed razlikuje od ostalih epskih proznih djela. Ona nema fabule, zbivanja, kao glavnih elemenata pripovjedne proze. To ostavlja malo prostora u kojem bi se dosegnule velike umjetničke vrijednosti pa tako propovijed nije estetski važna vrsta. No o nekim književno-estetskim elementima propovijedi može se govoriti s obzirom na dijelove koji svjedoče autorov mar za kompozicijsku dorađenost, dojmljiva ostvarenja koja

---

[69] Franjo Emanuel HOŠKO, *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb, 2001., 411.

[70] Đuro RAPIĆ, *Odsvakoga*, 284.

[71] Hrvojka MIHANOVIĆ-SALOPEK, »Fra Petar Krstitelj Baćić kao promicatelj marijanske pobožnosti«, u: P. KNEZOVIĆ (ur.), *Zbornik o Petru Krstitelju Baćiću*, Zagreb, 2007., 82. Od iste autorice također: »Marijanska književna stilistika u stvaralaštvu Josipa Banovca«, u: A. JEMBRIH (ur.), *Zbornik o Josipu Banovcu*, Šibenik – Zagreb, 2004., 196.

[72] Franjo Emanuel HOŠKO, *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj*, 408.

[73] »Glorreichste Mutter Maria, der Mutter unsers Herrn! erlaube dem Staub, daß er deinen Namen nenne, und den Würmern der Erde, daß sie den Mund zu dir öffnen. Doch auch in der Höhe kennest du die Demuth noch, von welcher du auf Erden ein Muster an deiner heiligsten Tochter ausgestellet hast, und wirfst Gnadenblicke auf uns Arme herab. ... Lasse uns die Macht deines Fürworts angedeihen! breite deinen Schutzmantel über unsere geistliche und weltliche Obern, über Vorgesetzte und Unterthanen, über Ledige und Verheirathete, über die Eltern und ihre Kinder aus! nimm unsere ganze Gemeinde unter die Flügel deiner Liebe!« (Hahn MODEST, *Predigten*, 254–255).

govore o kreativnosti njezina sastavljača. Upravo se u novije vrijeme u hrvatskoj znanosti o književnosti počelo propovijedima pristupati s te razine, zbog čega je došlo do njihova novog čitanja.[74]

Prije negoli pređemo na dijelove propovijedi na Sv. Anu kojima se posebno pospješuje komunikacija, pa i ona književna, između propovjednika i recipijenata, treba reći da između Modestove i Rapićeve propovijedi na Sv. Anu postoji kvantitativna razlika, iz čega proizlazi i razlika u njezinoj prezentaciji. Iako je činjenica da se propovijedi obaju autora, kako je rečeno, odnose ponajprije na govorne situacije, to ne znači da su se obje u cijelosti izgovarale. Rapićeva se propovijed prostire na nepunih devet stranica, što vremenski iznosi otprilike pola sata govora te se vjerojatno u potpunosti izgovarala, dok je za Modestovu propovijed, s obzirom na to da se prostire na nepune trideset dvije stranice, vjerojatnije da su se izgovarali njezini zanimljiviji, dinamičniji dijelovi, koji, što je itekako važno, imaju veću funkciju uvjeravanja odnosno pridobivanja vjernika. Ako se može vjerovati tvrdnji prema kojoj u 17. i 18. stoljeću propovijedi nisu trajale dulje od sat vremena, dok je donja granica propovijedi bila pola sata, onda je moguće da Modestova propovijed nije trajala dulje od sat vremena.[75]

S obzirom na sam tekst propovijedi odnosno na utilitarnost kao njegovu temeljnu sastavnicu, da bi uputio poruku recipijentima, propovjednik je trebao najprije privući njihovu pozornost. Tako su i Rapić i Modest prije razlaganja teme na dijelove, u okviru čega su razvijali i pouku, pokazali koliko im je važno da uspostave odnos sa slušateljima/čitateljima. Oni se obraćaju auditoriju u drugom licu množine, nastoje ih uključili u vlastiti tijek misli odnosno zadržati njihovu pozornost za ono što će tek propovijedati. Tako Modest donosi*: Štoviše*, *želim iskoristiti vašu pažljivu predanost da vam iznesem mišljenje o nekim odlikama sv. majke Ane*[76,] da bi u istom tonu završio uvodni dio: *Kao što sam rekao*, *najdraži!*, *vi ste već u duhovnosti*, *dakle ne smijem sumnjati u vašu pozornost. Utješen*, *počinjem.*[77] Rapić je, također u nastojanju da zadrži pozornost vjernika, na kraju prvoga poglavlja u blago imperativnom tonu istakao: »Što dok ukažem pomljivi budite. I počimam.«[78] Posljednju rečenicu ili njoj sadržajno slične, primjerice: »Ja pak počimam«, »S pomljom poslušajte i počimam«, »I počimam«, »S pomnjom poslušajte hoću vam ukazati, i počimam«[79] koristio je Rapić kako bi zadržao pozornost vjernika u mnogim propovijedima ove knjige iz 1764. Da se propovjednik Rapić trebao potruditi kako bi privukao i zadržao pozornost vjernika, da je on kao propovjednik itekako imao jasnu sliku o onima kojima se obraća, otkrio nam je on sam u spomenutoj knjizi propovijedi iz 1762., kada donosi podatke: »Sada vrazi drugi način jesu našli po kome mogu predikatura smesti, to jest smianjem i

---

[74] Vidi, npr. Darija GABRIĆ-BAGARIĆ, »Govorničke figure u propovijedima fra Josipa Banovca«, u: *Zbornik o Josipu Banovcu*, 85–95, te u istom zborniku: Hrvojka MIHANOVIĆ-SALOPEK, »Marijanska književna stilistika u stvaralaštvu Josipa Banovca«, 181–202.

[75] Franjo PAJUR, »Štefan Zagrebec i barokna propovjedna književnost«, u: *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, XXXVII (2004.) 6, 46.

[76] »Vielmehr will ich mich eurer ... und aufmerksamen Andacht bedienen, über einige Vorzüge der h. Mutter Anna eine Betrachtung anzustellen...« (Hahn MODEST, *Predigten*, 229).

[77] »Wie ich gesagt habe, Allerliebste! ihr sind schon im Geiste, also daß ich an eurer Aufmerksamkeit nich zweifeln darf. Ich fange getröstet an« (Hahn MODEST, 229).

[78] Đuro RAPIĆ, *Odsvakoga*, 278.

[79] Đuro RAPIĆ, 200, 297, 349, 372.

šaptanjem. Sada nije potriba da vrazi s pošte knjige u carkvu donose jere sada imade druga drugu i drug druga kod koga na blizu sidi da se mogu pod predikom razgovoriti. Sada nisu potribiti vražji gromovi prid koima bi se sav puk od straha doli sagnuo jer sada jest zadosta neka samo tkogod pod predikom u carkvu uniđe taki svi glave okrenu pak tko je unišo gledaju.«[80] Treba reći da je Rapić, za razliku od postupka njemačkoga propovjednika, kako bi pojačao apelativnu funkciju u svojoj propovijedi, grafički naglašavao cijele riječi ili njezine dijelove, primjerice MARIA, D. MARIA, S. ANNA, ISUkarst itd.

U nastojanju da zadrži pozornost slušatelja te im istodobno olakša tumačenje i doživljavanje vjerskih sadržaja, umješan propovjednik, umjesto da koristi samo teološki rječnik, znao je »ponuditi« i poruke zaodjevene u slike, književne poruke. Tako je Rapić u svojoj propovijedi na Sv. Anu dao i dojmljivu baroknu književnoumjetničku vizualizaciju kada donosi opise odnosno ističe: »Ako je Gospodin Isukarst onaj evanđeoski targovac koji tražaše plemeniti biser, indi Maria jest bila onaj biser, kojega onaj targovac jest najprije našao, a sveta Ana jest bila sedefi školjka u kojoj onaj plemeniti biser jest devet miseci bio uzdaržan.«[81] Baroknom inventaru pripadaju i primjeri u kojima Marija odnosno sv. Ana predstavljaju rosu nebeskoga blagoslova.[82] Modest se pak odmaknuo od baroknoga izraza pa u vezi sa sv. Anom jednostavno donosi: *Isus i Marija njezin su nakit*, *koji je rese više nego što sunce i mjesec krase nebo.*[83] U dijelu koji se odnosi na uzvišenost sv. Ane odnosno Marije, Rapić je Božju milost simbolički predočio koristeći element vode te je donio da je sv. Ana majka koja je rodila Mariju, a upravo je ona kći koja je puna milosti, kći koja iz zdenca (misli se na onaj Sina Božjega, op. A. M.) »ne kap, po kap nego obilato jest sve kriposti piti mogla«.[84] Izneseni primjeri u skladu su sa zaključkom Josipa Bratulića o tome kako je u Rapićevim propovijedima, onima koje se odnose na godinu i onima koje su namijenjene svecima, dosta izražen barokni ornatus.[85] To, naravno, ne znači da stil ima primat u odnosu na didaktičnost, kao primarnu funkciju ove i drugih Rapićevih propovijedi.

Kako bi slušatelje potaknuli na praćenje propovijedi, Rapić i Modest izlaganje su strukturirali retoričkim pitanjima. Rapić pita: »S kakovom svetinjom jest imala biti nakitita, s kakovim kripostima jest imala biti naresita?«.[86] Takav postupak nalazimo i kod Modesta: *Koji su to dakle plodovi koje je dala Ana.*[87] *Kakav krepostan uzor mora da je bila Ana*![88]

Propovjednik Rapić u svojoj je propovijedi, za razliku od Modesta, postajao i pripovjedač kada je donosio priče kojima je propovijedi dao dinamiku, jednostavnije i uvjerljivije

---

[80] Đuro RAPIĆ, *Svakomu po mallo*, 255.
[81] Đuro RAPIĆ, *Odsvakoga*, 277.
[82] Đuro RAPIĆ, 277.
[83] Jesus und Maria sind ihr Schmuck, von dem sie weit mehr, als der Himmel von Sonn und Mond gezieret ist« (Hahn MODEST, *Predigten*, 226).
[84] Đuro RAPIĆ, *Odsvakoga*, 278.
[85] Josip BRATULIĆ, »Propovjedna i hagiografska književnost«, u: *Hrvatska i Europa. Kultura*, *znanost i umjetnost*, III, *Barok i prosvjetiteljstvo (XVII – XVIII. st.)*, Zagreb, 2003., 546. Prema Lahorki Plejić Rapić je bio najbarokniji propovjednik među propovjednicima cerničkoga kraja. Rapić je od 1775. živio u Cerniku. Vidi: Franjo Emanuel HOŠKO, »Franjevačko visoko učilište u Požegi«, 102–103, i Lahorka PLEJIĆ, »Knjižnica cerničkog franjevačkog samostana«, 148.
[86] Đuro RAPIĆ, *Odsvakoga*, 279.
[87] »Welches sind aber nun die Früchten, welche Anna hervorgebracht hat« (Hahn MODEST, *Predigten*, 226).
[88] »Welch ein Tugendbild, muß Anna gewesen sein!« (Hahn MODEST, 228).

objašnjavao poruku. Priče nije smjestio ni u vrijeme ni u prostor vjerojatno zato da bi istaknuo njihovu suvremenost te potaknuo na njihovo oponašanje. Naime, jedan je kralj želio u svom dvoru urediti vrt odnosno cvjetnjak u koji će postaviti česmu, na čijoj će izradi raditi majstori. Na početku uređivanja vrta stoji zadatak postavljanja »žlibova« koji će dovoditi vodu u vrt. S obzirom na to da su oni srebrni, Rapić pita ne bi li kipovi i druge stvari koje će se postaviti oko česme trebale biti od suhoga zlata ili druge od zlata skuplje tvari. Nakon toga Rapić vuče paralelu s vjerskom tematikom, pokazuje kako izgleda rajski vrt kada donosi priču o Bogu, koji u »Raju Svete Carkve« želi postaviti studenac života. Pritom Rapić poučava vjernike da su »žlibovi« toga zdenca, kojima će voda teći, sveti proroci koji »prije Isukakrsta biše«, a čijom je zaslugom dostignut »toliki skalin svetinje« na kojem će se poslije mnogo godina roditi Isus. Rapić priču »koristi« kako bi istaknuo sv. Anu, jer je upravo ona studenac koji je najbliži Mariji kao Isusovoj majci.[89] Te priče pokazuju da je Rapić u propovijedi koristio inventar u propovijedima već ustaljenih i prepoznatljivih motiva, kojima je olakšavao razumijevanje svojim slušateljima. Osim motiva vrta i studenca, takvu inventaru pripadaju sintagme iz biblijskoga predloška u kojima primjerice sv. Ana odnosno Bogorodica predstavljaju korablju Božju. Vrt, cvjetnjak odnosno bašča, kako još kod Rapića nalazimo, kao mjesto radosti, idile, slave, često se koristio u renesansi i baroku (vrt je čest i u naslovima djela, npr. »Duhovni vertlac«, »Dušni vert«, »Vrtal«, »Hortulus animae«) pa njihova prisutnost u pričama pokazuje Rapićevu oslonjenost na ranija stilska razdoblja.[90]

Sastavnica narativnoga tkiva Rapićeve i Modestove propovijedi su i primjeri kojima se veliča sv. Ana, jer je jedino ona rodila majku Sina Božjega. Tako je Modest spomenuo Saru i Elizabetu, koje su također kasno postale majkama. Kod Modesta čitamo: *Sijeda Sara zaslužila je Izaka*, *zahvaljujući svojoj gostoljubivosti prema strancima; i Elizabeta*, *koja je smatrana neplodnom*, *nakon mnogo godina blagoslovljena je Ivanom, jer je nju Gospodin pravednu našao.*[91] No Rapić je dosta opširnije poredbenim primjerima podupirao sentenciju, koja se nalazi ispod naslova njegove propovijedi, kojom veliča sv. Anu. Pritom se Rapić pozvao na Plinija, uz kojeg veže oznaku »naučni«, prema kojem je slikar Timant uzeo iz senata pet djevojaka i od svake uzimao njezin najljepši ukras (bilo oči, kosu, tijelo itd.) – sve kako bi naslikao božicu Junonu. Rapić navedeno uspoređuje s vjerskim kontekstom te donosi da je i Bog među svim svetim ženama Staroga zavjeta izabrao tri Ane uz koje se vežu dobrota i svetinja te je od njih »jednu učinio i sastavio, koja matere njegove bi bila mati«.[92] Čitajući dalje saznajemo da je riječ o Ani, majci proroka Samuela, Ani, majci Tobije mlađega, i Ani, kćeri Penuelovoj. No Rapić je pogriješio kad je naveo da se sve one spominju u Starom zavjetu. O Ani, Samuelovoj majci, Elkanovoj ženi, čitamo u Starom zavjetu. Ona, naime, za razliku od druge Elkanove žene Penine nije mogla imati djece. Penina joj se zbog toga rugala pa se Ana pri uobičajenom godišnjem odlasku u Šilo zavje-

---

[89] Đuro RAPIĆ, *Odsvakoga*, 279.

[90] O tome vidi: Hrvojka MIHANOVIĆ-SALOPEK, »Marijanska književna stilistika u stvaralaštvu Josipa Banovca«, 197–198.

[91] »Die eißgraue Sara empsieng noch ihren Izaak, welchen sie durch ihre Gastfreiheit gegen die Fremde verdienet hat; und Elizabeth, die nur die Unfruchtbare ist genennt worden, wurde nach vielen Jahren erst mit Joannes gesegnet, weil sie der Herr gerecht gefunden hat« (Hahn MODEST, *Predigten*, 227).

[92] Đuro RAPIĆ, *Odsvakoga*, 281.

tovala Jahvi da će mu posvetiti sina ako joj ga podari. Ana je nakon toga rodila Samuela, koji je služio Jahvi. O Ani, Tobijinoj majci, koju Rapić spominje, također čitamo u Starom zavjetu, u knjizi o Tobiji. Rapić u propovijedi ističe Aninu tugu, a iz knjige o Tobiji poznato je da je Tobit poslao svoga sina Tobija u Mediju po uštеđevinu koju mu je čuvao prijatelj. Tobijina majka bila je zabrinuta za sinovu sigurnost, a upravo se na to osvrnuo Rapić kad kaže da ona »mlogo žali, cvili«, kako »brez utišenja dan i noć jest plakala, kada sin njezin u tuđ vilaet na dalek put otiđe«.[93] No Ana, kćer Penuelova (Fanuelova), ne spominje se, kako to Rapić tvrdi u Starom, već u Novom zavjetu odnosno u Evanđelju po Luki.

Upravo je taj dio propovijedi, tj. spominjanje drugih svetih žena, posebno važan jer je time stvoren prikladan kontekst da Rapić donese moto na latinskome, koji se nalazi ispod naslova njegove propovijedi, iako ovdje u nešto drukčijem obliku. Naime, ovdje Rapić točno koristi oblik *congregaverunt*, dok ispod naslova, kad donosi ovaj moto propovijedi, piše *cogregaverunt*. No ovdje, što je osobito važno, Rapić s obzirom na kontekst u kojem se spominju i druge svete žene, a ne samo sv. Ana, da bi naglasio važnost sv. Ane dodaje motu i latinski prilog *vero* »Multae filiae congregaverunt divitas, tu vero supergressa es universas« te, kako bi neobrazovanima omogućio razumijevanje, i prijevod mota »Mloge kćeri skupile jesu sebi bogastvo ti pak nadašla jesi svekolike.«[94] U dijelu koji slijedi naraciju je i dalje gradio oko ovoga mota pa je spominjao i druge kreposne žene iz Biblije (Saru, Rebeku, Rahelu itd.) – sve opet kako bi naglasio da se među njima nije našla nijedna, izuzev sv. Ane, koja bi bila dostojnom biti Marijinom majkom te kćerkom Oca Nebeskoga.

3.4. Svakidašnjica/aktualnost

Budući da propovijed od propovjednika traži dobro poznavanje zajednice kojoj propovijeda, da on treba voditi računa o o slušateljima kojima se obraća odnosno da propovijed nosi poruke koje su »upravljene nekoj skupini ljudi na tom mjestu i u određenom trenutku«[95], u propovijedima mjesto nalazi još jedna sastavnica – svakidašnjica. Rapićeva propovijed na Sv. Anu ne nudi izravne podatke koji bi pripadali toj sastavnici. No način na koji je pisao propovijed pokazuje da je Rapić vodio računa o konkretnoj društvenoj situaciji u kojoj je znatan dio stanovništva nepismen. Tako se hrvatski propovjednik poistovjetio sa svojim pukom. Pisao je propovijed na Sv. Anu tako što je vodio računa o spoznajnim dometima puka. Uostalom, to je u skladu s onime što je Rapić najavio u predgovoru knjige! U ovoj se propovijedi, kako smo vidjeli, upravo donošenjem priča s već ustaljenim motivskim inventarom, njihovim povezivanjem s vjerskom tematikom, donošenjem latinskih rečenica s prijevodom, ili bez njega, primjerima prilagođavao spoznajnim mogućnostima svojih slušatelja.

U Modesta nalazimo izravniju primjenu propovijedi na svakidašnjicu. Upravo je vjerski kontekst trebao predstaviti dio u kojem se njemački propovjednik izravno osvrnuo na aktualne probleme svoje zajednice. Tako je u prvom poglavlju svoje propovijedi, naslovlje-

[93] Đuro RAPIĆ, 281.
[94] *Isto*, 281.
[95] O tome, npr., vidi: Fred B. CRADDOCK, *Propovijedanje. Umijeće naviještanja riječi danas*, Zagreb, 2009., 26.

nom »Blaženstvo majke Ane«, Modest konstatirao *da su uistinu rijetke žene koje u svom stanju mogu pričati o blaženstvu*[96], da bi se na to nadovezao naglasivši kako se *sv. Ana nije imala na što tužiti*.[97] U nastavku je obrazlagao zašto se sv. Ana nije imala na što tužiti, u čemu se sastoji njezino blaženstvo, čime je mogao potaknuti i emocionalnost kod nekih recipijenata. Naime: *Ona je imala svetoga muža i svetu kćer*; *dobre strane koje su njezin brak činile mjestom veselja*, *rajem i nebesima.*[98] Kakav je to muž sv. Ane saznajemo iz dijela u kojem je njemački autor isticao poželjne strane kršćanskoga načina života donošenjem podataka o Jakovu, Aninom mužu. Tako iščitavamo da i Jakova krase vrline koje je Modest precizirao: *blaga bojazan od Boga*, *žarka pobožnost*, *predanost molitvi*, *potpuna predanost u dobrim i poniznost Božjoj volji u teškim danima.*[99] U nastavku, kada opisuje Jakovljeve vrline, Modest ističe važnost i materijalne i duhovne lemozine: *Jedan dio svojih primanja predodredio je da iskaže zahvalnost hramu*, *drugi je dio davao siromasima*, *a treći je dio koristio za svoje skromne potrebe.*[100] Modest se posebno osvrnuo na odnose samih supružnika te na njihovu primjeru pokazao kako brak može biti uspješan. Naime, njemački se propovjednik dotaknuo upućenosti muža i žene jedno na drugo kad kaže: *Što je Ana željela*, *želio je i Jakov. Nezadovoljstvo nije smjelo stupiti na njihov prag*; *isto tako se nije nikad čula svađa među zidovima njihova stana*.[101]

Kako bi potkrijepio ono o čemu propovijeda i istodobno djelovao uvjerljivije na one kojima se obraća, Modest se pozvao na proroka Natana. Tako Modest kaže: *Ovdje treba upotrijebiti opis proroka Natana, koji kaže kako je Jakovu njegova Ana bila kao ovčica koja je jela iz njegove ruke*, *koja je pila iz njegova vrča.*[102] Pozivanje na starozavjetnoga proroka Natana prilika je da se kratko odmaknemo od naslova ovoga poglavlja i kažemo da se Modest u svojoj propovijedi poziva na Sveto pisma (Knjigu Sirahovu, Poslanicu Korinćanima, Knjigu Izlaska, Knjigu Mudrosti), pri čemu na dnu stranice donosi izvor pod zvjezdicom navodeći knjigu odnosno redak, s tim da kad se poziva na proroka Natana nije na dnu stranice donio izvor, već ga je samo spomenuo u tekstu propovijedi. Rapić se pak češće od Modesta poziva na Sveto pismo. Tako donosi u kurzivu citate iz teksta Vulgate (Druge knjige o Kraljevima, Pjesme nad pjesmama, Knjige Sirahove, Knjige proroka Izaije, Knjige Izlaska, Evanđelja po Mateju, Luki, Marku, Miheja, Knjige Mudrosti, Ezekiela, Otkrivenja, Judite), a citira i kršćanske autore (sv. Jeronima, sv. Ivana iz Damaska) pri čemu na margini donosi skraćene bilješke s podatcima o tome odakle je citate preuzeo (knjiga, poglavlje), dok u samom tekstu ne donosi uvijek hrvatski prijevod latinskoga

---

[96] Die Ehegatinnen sind wohl selten, welche in ihrem Stand von Glückseligkeit reden können« (Hahn MODEST, *Predigten*, 229).

[97] »Die heillige Anna hatte nicht Urfach, über eines oder das andere zü klagen« (Hahn MODEST, 230).

[98] »Sie hatte einen heiligen Gemahl, und eine heilige Tochter; zwei Vorzüge die ihre Ehe zu einem Wohnsitz des Vergnügen, zum Paradies, und Himmel machten« (*isto*, 230).

[99] »Die zärtlichste Gottesfurcht, die inbrünnstigste Andacht, der Eifer im Gebet, demuthsvolle Gelassenheit bei guten, und die standhafteste Ergebung in den göttlichen Willen den schlimmen Tägen«. (*isto*, 230).

[100] Einen Theil seiner Einkünfte verordnete seine Dankbarkeit für den Tenpel, den andern spendete seine Liebe den Armen aus, des dritten bediente er sich zu seiner Rothdurft« (*isto*, 231).

[101] »Was Anna wollte, wollte auch Joachim. Unfriede hat die Thürschwelle dieser beiden nicht betretten dörfen; noch ist jemals ein zänkisches Wörtchen zwischen den Mauern ihrer Wohnung gehört worden« (*isto*, 231).

[102] Man darf hier wohl einen Gebrauch von der Beschreibung des Propheten Natans machen, daß Joachim, seine Anna, wie ein Schäflein gehalten habe, das aus seiner Hand die Speisen genoß, und aus seinem Becher getrunken hat« (*isto*, 231–232).

citata. Od antičkih pisaca spominje, kako je rečeno, Plinija, i to samo jednom. To i jest u skladu s nastojanjima prosvjetiteljstva kada je u katoličkoj propovijedi argumentacija počivala na citatima iz Biblije, crkvenih učitelja, dok su se polako izostavljala imena pisaca i likova koji pripadaju antičkoj povijesti odnosno mitologiji.[103]

Citiranje, koje je više prisutno kod Rapića nego kod Modesta, ne navodi nas na mišljenje da je Rapić bio sustavniji i pedantniji od Modesta, već je moguće da prije odgovara njegovu žarkom nastojanju da iskaže svoju erudiciju, stvori sliku učena govornika kojemu se treba diviti, sve s ciljem da slušatelji s većim povjerenjem prihvate ono što ime se izlaže. Riječ je, kako to donosi Divna Mrdeža Antonina, o »poetici vjerodostojnosti«, koja se u našem primjeru postiže pozivanjem na autoritete i na izvore mudrosti.[104] Osim toga moguće je da takav postupak svjedoči Rapićevo zalaganje za podizanje općekulturne razine kod svojih slušatelja.

Govorenje o sv. Ani i Jakovu te njihovu odnosu vješto je i smišljeno Modest iskoristio da bi se u propovijedi osvrnuo na aktualne probleme koje uočava u sredini u kojoj djeluje odnosno kojoj propovijeda. Zapravo je opisom odnosa između roditelja Blažene Djevice Marije uveo u problematiku odnosa muža i žena u svojoj sredini. Ako se poslužimo podjelom oblika propovijedi koje nalazimo u Pranjića[105,] onda bi u Modestovu kao i u Rapićevu slučaju bilo riječi o »paušalnoj« propovijedi, kao onoj propovijedi koja se odnosi na sve one koji se nalaze u crkvi. No jedan dio Modestove propovijedi predstavljao bi, kako nalazimo u Pranjića, propovijed koja je prilagođena skupini. Naime, u Njemačkoj su bile osobite popularne tzv. »Ständepredigt«, koje se kritički osvrću na pojedine grupe[106] pa se tako i Modest dotaknuo problema u odnosu muža i žene. Moguće je da se Modest pritom pozvao i na vlastito iskustvo kao ispovjednika, jer ističe kako i sam često čuje da vjernice/supruge, s obzirom na ono što su u ranijoj propovijedi/ima čule o svetom Jakovu, govore: *O*, *nebo*, *kad bih bar takvoga muža imala*, *– dovoljno suza nemam da oplačem svoju nevolju*.[107]

Iz Modestove se propovijedi može zaključiti da je bračni život sredine kojoj je on u 18. stoljeću propovijedao daleko od poželjnoga kršćanskoga uzora. Ponukan time Modest poput pravoga dušobrižnika, koji poznaje probleme svoje sredine, nastoji pridonijeti njihovu rješavanju. Zbog toga, da se poslužimo Zagorčevom sintagmom »posadašnjenja teksta«[108,] kao liturgijskoga predloška propovijedi, Modest nudi podatke o onima kojima se obraća, polemizira s vjernicima, apelira na žene, jer su i one krive za neuspješan brak. Nesretnoj ženi Modest odrješito upućuje pitanje: *Zar nisi i ti jednako kriva? Ako je tvoj muž bolesnik*, *zašto si ga zanemarila? Ako se odaje krivom putu*, *zašto ga nisi zadržala?*[109] Nakon

---

[103] Josip BRATULIĆ, »Propovjedna i hagiografska književnost«, 534.

[104] Divna MRDEŽA ANTONINA, »Vrijeme i prostor u povijesnoj pripovijesti *Jelislava Lapsanović*, banica karinska fra Petra Baćića«, u: P. KNEZOVIĆ (ur.), *Zbornik o Petru Krstitelju Baćiću*, 119.

[105] Marko PRANJIĆ, »Suvremeni način naviještanja Božje riječi«, u: I. BALUKČIĆ, P. SUDAR, A. ŠARIĆ (pr.), *Prezbiteri – služitelji Božje riječi*, Sarajevo, 1987., 47–52.

[106] Joris van EIJNATTEN, »Reaching audiences: Sermons and oratory in Europe«, u: S. J. BROWN, T. TACKETT (ur.) *Christianity. Enlightenment, Reawakening and Revolution 1660–1815*, Cambridge, 2008., 134.

[107] »Wie glücklich ist sie gewesen, höre ich manches Eheweib ausrufen. Wenn ich einen solchen Mann hätte, o Himmel! --- allein so kann ich mein Unglück und Elend nicht genug beweinen« (Hahn MODEST, *Predigten*, 232).

[108] Vladimir ZAGORAC, *Homiletika. Kratki tečaj liturgijskog propovijedanja*, Zagreb, 1998., 58.

[109] Bist du nicht eben so schuldig? Wenn dein Ehemann ein Kranker ist, warum hast du ihn versäumet? Wenn er sich

toga slijedi *shema per sugestionem* odnosno davanje praktičnih savjeta o tome kako se žene trebaju ponašati prema svojim muževima. Prema Modestu žena je ta koja *strpljenjem*, *blagošću i ljubavlju ne samo da bi mu mogla usaditi mudro mišljenje već bi mogla cijeli njegov život drugačije urediti. Mirna*, *popustljiva žena može postići dosta kod srca muža. Ako bi to srce bilo tvrdo*, *upravo bi to srce žena ljubavlju omekšala*; *i kad bi to bilo neukrotivo srce poput tigrova*, *ipak bi ga žena svojom nježnošću savladala.*[110] Kada iznesen sadržaj promatramo kao usmeni medij, možemo predočiti i neverbalnu komunikaciju, npr. jačinu glasa, geste propovjednika Modesta, kojim se jačalo značenje poruke koju je uputio vjernicima s namjerom da se situacija promijeni na bolje.

Kao promatrač zajednice i njezine svakodnevice, Modest se i u poglavlju »Svetost majke Ane« osvrnuo na teškoće svoje zajednice. Ovaj je put riječ o teškoćama pri odgoju djece. Propovjednik dijeli mišljenje roditelja kako je *djecu gotovo pa nemoguće odgajati.*[111 No], istodobno je Modest i posebno kritičan prema roditeljima pa ih žestoko prekorava ističući da su upravo oni krivi za teškoće u odgoju. U ovom dijelu propovijedi Modest roditelje smiono naziva, npr., slijepima, bezobzirnima, upućuje im pitanje*: Odražavaju li se vaša djela u odgoju vaše djece*?[112] Nakon toga njemački propovjednik zahtijeva od roditelja da preispitaju svoju vjerničku dostojanstvenost kad ih pita: *Zar vi možete od svoje djece zahtijevati da se pridržavaju Božjih zapovijedi*, *kad ona vide da ih vi često i više puta ne poštujete*?[113] Upravo roditelji trebaju djeci dati primjer, jer oni predstavljaju njihovu sliku i priliku pa *propast roditelja znači i propast njihove djece.*[114] Naposljetku je Modest na svakidašnjicu svoje zajednice opet primijenio propovijed na Sv. Anu, jer uzor za ispravno ponašanje roditelji trebaju imati u sv. Ani, upravo nju treba slaviti. Time je uveo u treće poglavlje propovijedi »Slava svete majke Ane«, na koje ćemo se, posebno s obzirom na strah kao njegovu sastavnicu, u nastavku osvrnuti.

3.5. Strah

U trećem poglavlju propovijedi Modest se djelomice oslonio na prethodno. Tako je na njegovu početku opet isticao važnost koju roditelji, posebno majka, imaju u odgoju djece jer uspjeh djece znači istodobno uspjeh roditelja. To je pokazao na primjeru sv. Ane i Marije, donoseći, s obzirom na naslov poglavlja, kako je u slavi sv. Ane važnu ulogu imala i Marija pa je uzdizanje kćeri koja sjedi najbliže Bogu i majčina slava.

No slavu sv. Ana treba »mjeriti« i na njezinoj zaradi; ona je svojim ponašanjem zaslužila da se slavi. Kako se to zaslužuje slava, pokazao je Modest u nastavku trećega poglavlja

---

allerlei Ausschweissungen ergeben, warum hast du ihn nicht eingehalten?« (Hahn MODEST, *Predigten*, 233).

[110] »Durch Geduld, Sanstmuth und Liebe hättest du ihm nicht nur weisere Gesinnungen einflössen, sondern sein ganzes Leben anders einrichten können. Ein gelassenes, nachgiebiges Weib vermag gar viel über das Herz eines Manns. Und wenn's ein demantenes Herz wäre, so würde das Weib durch ihre Liebe dasselbe erweichen; oder sollte es ein unbändiges Tygerherz sein, so würde das Weib dasselbe doch durch die Sanstmuth bezwingen« (Hahn MODEST, 233).

[111] »Die Kinder sind kaum mehr zu erziehen« (*isto*, 247).

[112] »Drüket ihr eurer Lehre durch die Werke das Sigel auf?« (*isto*, 248).

[113] »Und ihr könnet von euern Kindern verlangen, daß sie die Gebothe Gottes beobachten, die sie euch des Tags so oft und vielmal übertretten sehen?« (*isto*, 248).

[114] Das Verderben der Eltern ist's, welches das Verderben der Kinder nach sich zieht« (*isto*, 248).

i pritom je, s ciljem da izazove afektivan odnos slušatelja prema onomu o čemu govori i potakne ga na dobra djela, svojoj propovijedi dao još jednu sastavnicu – strah. Nije riječ o zastrašivanju hiperboličnim, antitetičnim slikama lijepoga i strašnoga, paklenih muka, već strah trebaju izazvati primjeri koji uključuju predodžbu o vrhovnom Sucu. Tako kod Modesta čitamo da *svakoga čovjeka slijede njegova djela u vječnosti. Ta se djela skupljaju pred očima suca*, *pa ni najmanja kap vode*, *dana iz dobre volje*, *nije izgubljena. Ona čekaju duše pred nebeskim vratima te im služe kao svojevrsno preporučeno pismo s kojim mogu odmah ući u vječna prostranstva*; *kao vrsta blaga s kojim možete kupiti vječne radosti*.[115] Činjenica da je Modest tako zastrašivao, bez slika vatre, pakla i sl., te da je to činio samo na jednome mjestu trećega poglavlja, nije neobična u prosvjetiteljstvu. Upravo je tada u zemljama Habsburške Monarhije u propovijedima dosta izražena katehetska metoda, zbog čega su propovjednici izbjegavali zastrašujuće slike odnosno primjere.[116]

Modestovo govorenje uključuje još jedan za prosvjetiteljstvo karakterističan postupak. Riječ je o tome da se u propovijedi sve izbroji, da se veličina dovede u vezu s vrlinom ili kaznom te da se naglašavanjem osobne koristi, osobnoga interesa vjernicima ponudi motiv da čine dobra djela.[117] Potonje može biti izraženo opozicijom »kako – tako«, koja je česta i u Bibliji. Sve to nalazimo kad Modest kaže: Naime, *ne treba sumnjati da duše dobivaju to veću slavu što imaju više zasluga*, *jer*, *kako je čovjek sijao*, *tako će i žnjeti. Mjera njegove sjetve bit će mjera njegove žetve.*[118] Kako se dobro sije, a onda i ubiru plodovi od takve žetve, njemački je franjevac opet pokazao na primjeru sv. Ane: *Ona je žnjela objema rukama*, *iskoristila je svaku priliku da čini dobro*, *vježbala se u svim i pojedinoj kreposti*, *i to uvijek junački*, *i gomilala je bogatstvo zarađenog sa svakom minutom*.[119]

Rapić je u četvrtom poglavlju svoje propovijedi zastrašivao svoje slušatelje, s tim da je to činio itekako kraće od njemačkoga redovnika. Tako je Rapić tek u slici u kojoj je sv. Ana zemlja koja je dala stablo koje predstavlja Boga zastrašivao čitatelje. Naime, onomu koji se ne bude molio uputio je sljedeće: »Plod ove zemlje neće tebi biti sladak niti ugodan, pače, nećeš ni milost imati k njemu pristupiti, a kamoli od njega blagovati i uživati.«[120]

---

[115] »Einem jeden Menschen folgen seine Werke in die Ewigkeit nach. Sie gehen schon voraus, diese Werke, und sammeln sich vor den Augen des Richters, wo nicht ein Tröpflein Wasser, welches der Mensch aus gutem Willen gegeben hat, verloren geht. Alle diese Werke erwarten die Seele vor der Himmelspforte, und dienen ihr als ein Empfehlungsbrief, damit sie sogleich in die ewigen Hütten eingelassen werde; als ein Schatz, durch den sie die immerwährenden Freuden einkaufen kann« (*isto*, 250).

[116] »Das Verderben der Eltern ist's, welches das Verderben der Kinder nach sich zieht« (*isto*, 248).

[117] Divna ZEČEVIĆ, *Strah Božji. Hrvatske pučke propovijedi 18. stoljeća*, Osijek – Zagreb, 1993., 28, 156.

[118] »Es ist nicht zu zweifeln, daß die Seele in eine um so grössere Glorie eingehen werde, je mehrere Verdiensten dieselbe vorausgeschickt hat, denn wie der Mensch ausgesäet hat, so wird er auch einärnten. Das Maas seiner Aussagt wird auch das Maas seiner Aernte sein« (Hahn MODEST, *Predigten*, 250–251).

[119] »... sie säete mit beiden Händen; ergriff jede Gelegenheit, gutes zu tun, übte sich in allen und jeden Tugenden, und dieses immer auf eine heldenmüthige Art, und häufte den Schatz ihrer Verdiensten mit jeder Minute« (Hahn MODEST, 251).

[120] Đuro RAPIĆ, *Odsvakoga*, 280.

Zaključak

Nakon usporednoga čitanja propovijedi na Sv. Anu mogu se uočiti sličnosti i razlike u postupcima hrvatskoga i njemačkoga propovjednika. Kad se govori o sličnostima, treba reći da one potvrđuju a ujedno i proizlaze iz činjenice da je franjevačka odnosno uopće hagiografska književnost u 18. stoljeću odgovarala potrebama katoličke obnove pa su se tako obojica u propovijedima usmjerila na isticanje vrlina sv. Ane kojima se ona postavlja kao uzor kreposna kršćanskoga života, koji bi ponajprije članovi zajednice kojoj prenose poruku trebali slijediti odnosno oponašati u svakodnevnom životu. S obzirom na strukturu, kao prvu razmatranu odrednicu, zamjećuje se da u načinu strukturiranja propovijedi među autorima nema velike razlike. Ispod naslova propovijedi nalazi se citat odnosno moto, nakon čega slijedi uvod u propovijed. Nakon uvodnoga dijela, koji su oba propovjednika zaključila pozivanjem vjernika da ih i dalje slušaju i time pokazala da im je stalo do dojma koji njihovo propovijedanje stvara u slušateljima/čitateljima, uslijedilo je razlaganje teme na dijelove. U tom je dijelu Modest svoju propovijed oblikovao dosta opširnije od Rapićeve, najvjerojatnije zato što se njegova propovijed nije u potpunosti izgovarala. U zaključku su autori još jednom naglasili vjersko-didaktičnu poantu, dodali mu zagovor i blagoslov vjernika.

Kako bi bili učinkovitiji u namjeri populariziranja slavljenja svetice u svojim sredinama, ni Rapić ni Modest nisu zazirali od donošenja konkretnih primjera, dijaloškoga karaktera propovijedi. Oba su propovjednika pritom jednostavno objašnjavala i nudila vjersku pouku. Rapić je koristio i barokni jezični inventar (npr. slikovitost, primjeri) ali se istodobno i udaljavao od baroka nastojanjem da što preciznije (citiranjem Svetog pisma i crkvenih autoriteta) iznese vjerske istine. Kad govorimo o odnosu teksta, propovjednika i slušatelja, treba reći da su se oba propovjednika u propovijedi senzibilizirala sa svojim slušateljima, pokazala franjevačku povezanost s narodom. U Modestovu slučaju možemo govoriti i o polemičkom karakteru propovijedi. Naime, taj se njemački propovjednik osvrnuo na društvenu situaciju, konkretne životne prilike te pritom dao ponešto oštru realističnu društvenu kritiku s namjerom da ponudi smjernice dobroga ponašanja, pobudi nove društvene stavove vjernika. Tako posebno Modestove upute govore o onima kojima su propovijedi upućene, koje je potrebno poučavati; ponajprije se to odnosi na supruge i majke. Rapić je u svojoj propovijedi, npr. načinom pisanja, donošenjem citata s prijevodom itd., pokazao da je vodio računa o intelektualnoj razini percepcije svojih slušatelja. Tipičnim za prosvjetiteljstvo nalazimo Modestov i Rapić postupak da u propovijedima nisu prijetili kaznom i zastrašivanjem, već nastojali poučiti kako izbjeći grijeh. Naposljetku treba reći kako iščitavanje propovijedi na spomenutim razinama pokazuje kako nema velikih razlika između propovijedi na Sv. Anu hrvatskoga i njemačkoga redovnika. No u svakom će slučaju iščitavanje i usporedba cijelih knjiga njihovih propovijedi dovesti do širih spoznaja. Proces koji to postavlja za cilj ovime je tek načet.

Summary

CROATIAN AND GERMAN SERMON LITERATURE: ĐURO RAPIĆ AND HAHN MODEST (18th CENTURY)

Unlike typologically equivalent works of secular content, sermon as a prose genre has not yet attracted a similar number of researchers, though steps have been made in that direction in Croatian literary scholarship. Among these unexplored, or at best, insufficiently explored prose works, first of all, of pious-instructive orientation, one may find the sermons by Đuro Rapić, the 18th century Franciscan writer. Encouraged by that, the author of this work, dedicates her attention to one of Rapić's sermons, the one given on st. Ana's day taken from his book Odsvakoga po mallo (Pešta, 1764). This sermon by Rapić is read in relation to a sermon by Hahn Modest, a German Franciscan from the 18th century, which was given as well on st. Ana's day and is found in his book Predigten, auf die Festtäge der heiligen (Konstanz, 1782). The emphasis is put on the structure, parts of the text and the procedures with which the preachers establish and better the communication with the recipients, everyday life, fear and in relation to all that, the purpose Croatian and German Franciscans wanted their sermons to have.

KEY WORDS: *sermon literature, 18th century Franciscans, st. Ana, structure, communication, everyday life, fear*